

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ; ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.5: 37.035.91

О. М. Харцій

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Харківська державна академія культури

І. О. Віденєєв

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Харківська державна академія культури

Т. О. Перевозна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Харківська державна академія культури

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ З ЕФЕКТИВНІСТЮ УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена дослідженню компонентів особистості, виявленню чинників творчого потенціалу та їх зв'язку з ефективністю управління.

Актуалізація потреби у творчій особистості в умовах перетворення суспільства порушує питання про необхідність створення умов для виховання такої особистості. Тому творчий підхід в освітньому процесі під час підготовки майбутніх керівників має особливе значення. Керувати – означає вести до успіху інших, розуміючи під успіхом реалізовану мету. Креативність в управлінській діяльності має особливе значення для розвитку нашого суспільства. Попит на творчу особистість у наш час дуже великий. Креативні управлінці досягають більших успіхів. Необхідно шукати методи і способи розвитку креативності в майбутніх керівників.

Ключові слова: творчий компонент, підготовка до управлінської діяльності, творчість, креативний потенціал, ефективність управлінської діяльності.

Постановка проблеми. У наш час в умовах переходу суспільства на нові економічні рубежі необхідно розкривати творчі можливості кожної людини, формувати особистість як творця управління суспільством і власним розвитком. Важливим для особистості стає усвідомлене, творчо перетворююче ставлення до цілей суспільства, його ідеалів, а також до власної індивідуальності.

Генетично запрограмовані здібності людини до творчої діяльності в розвинутому суспільстві не тільки спонтанно розвиваються, але і цілеспрямовано формуються відповідно до об'єктивної потреби суспільства. Тому процес підготовки ефективного керівника із творчим компонентом стає актуальним.

Новизна підготовки майбутніх спеціалістів полягає у поєднанні навичок керівника з використанням творчого підходу в системі управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні зміни в Україні потребують нових заходів у підготовці майбутніх керівників, запровадження таких форм навчання, які б сприяли самовдоско-

наленню, формуванню навичок творчого розв'язання будь-яких управлінських завдань, особистісному та професійному саморозвитку.

Чимало досліджень присвячено вивченню управлінських якостей (Л. Карамушка (2004 р.), Л. Кудряшова (1986 р.), Л. Орбан-Лембрик (2001 р.), В. Шпалінський (1998 р.) та інші). Загальні складники креативного потенціалу досліджені Д. Богоявленською (1993 р.), Е. Боно (2005 р.). Аспекти ролі особистості керівника досліджувалися такими вченими, як: А. Морозов (2003 р.), Г. Щокін (2001 р.), В. Шепель (1994 р.) та інші.

Мета статті – виявити рівень особистісних і творчих здібностей майбутніх керівників, знайти ефективні форми підготовки спеціалістів до управлінської діяльності, розвинути творчі здібності особистості студентів та підготувати їх до ефективного управління.

Для досягнення мети необхідно виконати такі **завдання:**

– проаналізувати рівень особистісних якостей майбутніх керівників організації;

- оцінити творчі здібності молоді;
- розробити методи формування творчого підходу до управлінської діяльності.

У процесі роботи використано такі методи: теоретичний аналіз проблеми; емпіричні (констатувальний та формувальний експерименти; психологічне тестування; спостереження), на основі яких проаналізовано психологічні чинники, що впливають на розвиток творчого потенціалу; методи статистичної обробки кількісних даних.

Нами вивчалися загальні чинники, які впливають на оптимізацію підготовки студентів до управлінської діяльності: індивідуальні властивості особистості, комунікативні характеристики групи, особливості організації навчального процесу у вищому навчальному закладі й ін.

Також вивчалися творчі здібності майбутніх керівників. Творчі здібності керівника закладені в психологічному потенціалі його особистості, настанові на пошук проблемних ситуацій у системі керування й на самостійність у розв'язанні завдань. Використання творчого підходу до управлінської діяльності – це основна риса ефективного керівництва [1].

Виклад основного матеріалу. Майбутньому керівнику необхідні здібності й уміння управляти собою, боротися зі стресами й конфліктами, а також уміння здійснювати об'єктивну самооцінку, самоконтроль і саморегуляцію.

Діяльність керівника залежить від ступеня управлінської майстерності. Творчий підхід в управлінні допомагає знаходити ефективні рішення і способи поведінки в нових ситуаціях, переборювати стереотипність мислення і поведінки у звичних ситуаціях, знаходити нові, оригінальні рішення.

Наше дослідження спрямоване на вивчення особистісних якостей і творчих здібностей студентів, розроблення заходів щодо розвитку творчого потенціалу в майбутніх керівників.

Відповідно до цього запропоновано такі завдання:

1. Виявити особистісні та творчі якості майбутніх керівників та розробити заходи, спрямовані на формування творчого потенціалу.

2. Розробити комплекс завдань та тренінгів, які розвивають творчий компонент у підході до управлінської діяльності.

Реалізація розвивальних творчих заходів передбачала запровадження в навчальний процес комплексу завдань, які вирішувались на тренінгах і проблемних лекціях.

Під час роботи розроблено методику інтерперсонального тренінгу, яка дає можливість скорегувати особистісні якості та трансформувати форми взаємодії в системі управління. Також у навчальний процес уведено елементи проблемного навчання, що дають можливість розвинути творчі здібності майбутніх управлінців.

Для проведення експерименту із числа студентів – майбутніх менеджерів – створено експериментальну (100 осіб) та контрольну (98 осіб) групи. Студенти в обох групах мали приблизно однакові соціально-демографічні характеристики: навчалися на одному факультеті, мали однакову спеціальність, були приблизно одного віку.

Необхідно зазначити, що в експериментальній групі підготовка майбутніх менеджерів організації мала системний та цілісний характер, а в контрольній групі – фрагментарний характер (розглядалися лише окремі проблеми щодо розвитку креативного потенціалу в майбутніх менеджерів).

Під час досліджень спочатку проведено тестування й опитування. Після завершення формуального експерименту також проведені діагностичні зрізи. Для цього використовувалися повторне тестування, опитування, інтерв'ювання, статистичні методи оброблення даних.

За результатами порівняльного аналізу 1-го та 2-го діагностичних зрізів визначено, що в експериментальній та контрольній групах виявлено статистично значущі відмінності в рівнях сформованості особистісних та креативних складників ($p < 0,01$, за критерієм χ^2). Але динаміка за всіма складниками підготовки менеджерів була позитивною.

Наше дослідження дало підстави виділити важливі якості майбутнього управлінця, а саме: схильність до виявлення нового, невідомого; спроможність йти на розумний (зважений) ризик; допитливість; розмаїття ідей; згодливність, інтуїтивізм; змагальність. Водночас такі індивідуально-психологічні якості, якими повинні характеризуватися професійні керівники, як: наполегливість, рішучість, завбачливість, самодостатність, оптимізм, енергійність, зорієнтованість на результат, самовпевненість, нами виявлені частково.

Ефективна управлінська діяльність потребує від керівника таких задатків і здібностей, які дозволятимуть йому в найкоротший час досягати високих показників у керівництві.

Нами в дослідженні виявлено здібності, які повинен мати ефективний керівник:

1. Творчі (креативні) здібності – це такі вміння, які дозволяють керівникові генерувати нові ідеї, позбуватися від традиційних схем, оперативно вирішувати проблеми, створювати продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю.

Креативність керівника – це його здатність передбачати, опираючись на свою інтуїцію.

2. Організаторські здібності необхідні керівникові для керівництва людьми, забезпечення чіткого ритму роботи співробітників, а також організації своєї власної роботи. Багато чого залежить від здатності керівника розуміти специфіку управ-

лінської праці і знаходити найбільш ефективні методи організації та контролю.

3. Здатність ухвалювати рішення – це вміння керівника самостійно ухвалювати відповідальні рішення та неухильно реалізовувати їх у практичній діяльності. Даний вид здібностей особливо яскраво проявляється в складних ситуаціях, коли вчинок пов'язаний із відомим ризиком і необхідністю вибору з декількох альтернатив. У бізнесі особливо цінується здатність ризикувати і йти на компроміс.

4. Педагогічні здібності – це сукупність психічних особливостей менеджера, необхідних для успішного навчання й виховання підлеглих.

5. Комунікативні здібності – уміння легко встановлювати контакти з людьми й співпрацювати з ними, що, у свою чергу, викликає задоволення від спілкування. Це також уміння керівника дотримуватися вимог ділового етикету, проявляти ввічливість і коректність, витримувати дистанцію й не відкриватися повністю.

Також виявлено взаємозв'язок між творчим потенціалом керівника й ефективністю управлінської діяльності організації, проаналізовано роль творчої особистості в управлінській діяльності.

У дослідженні ми виявили зв'язок між показником психологічного статусу студента, його ставленням до роботи та роллю, яку студент виконує у масових заходах. З'ясувалося, що студенти з високим психологічним статусом частіше виступають у ролі організаторів заходів, більш авторитетні у науково-дослідній і суспільній діяльності, ніж студенти з низьким психологічним статусом. Студенти з високим рівнем успішності посідають провідне місце в системі міжособистісних взаємин у групі.

Управлінська майстерність визначається спеціальними знаннями, уміннями й основними здібностями керівника.

1. Концептуальна майстерність характеризується здатністю розуміти перспективу й розробляти відповідні стратегії для організації загалом.

2. Адміністративна майстерність – здатність виконувати організаційні правила, ефективно діяти в умовах обмеженого часу, передавати свої розпорядження працівникам.

3. Аналітична майстерність – здатність правильно використовувати наукові й кількісні підходи, техніку й кошти для вирішення управлінських завдань.

4. Технічна майстерність – здатність за допомогою спеціальних знань, умінь і навичок вирішувати робочі завдання.

5. Майстерність ухвалення рішень – здатність вибирати підходящий курс дій із декількох альтернатив.

6. Підприємницька майстерність – здатність сполучити керування ресурсами з постійним прагненням розширювати масштаби справи.

7. Комунікаційна майстерність – здатність передавати свої ідеї й думки працівникам та іншим особам як в усній, так і в писемній формі.

8. Соціально-психологічна майстерність – здатність ефективно управляти колективом з урахуванням індивідуально-психологічних якостей працівників та їхніх потреб.

З'ясовано, що студенти, у яких виявляється творче мислення, наводять докази, надають висновки; відповідаючи на запитання, спираються не тільки на чужі, але й на власні висновки; критично ставляться до чужих думок, наполягають на переконливому аргументуванні кожного висловленого положення; швидко орієнтуються щодо надання відповіді на запитання, сформульовані в нових варіантах, прагнуть оригінально відповісти; схильні до дослідницької роботи [2].

Також нами виявлена позитивна кореляція між інтернальністю і визначенням сенсу життя ($p < 0,01$): чим більше суб'єкт вірить, що все в його житті залежить від його власних зусиль і здібностей, тим частіше він знаходить у житті зміст і бачить ціль. Студенти-екстернали (57%) прагнуть до постійного спілкування, а студенти-інтернали (43%) краще працюють на самоті, ніж під спостереженням. Студентів-екстерналів відрізняє підвищена тривожність, менша терпимість до інших, менша популярність, підвищена агресивність, стурбованість. Результати наших досліджень показують, що до екстернального локусу контролю схильні менш відповідальні студенти, як і до поведінки, що відхиляється від норми, а також низької успішності.

Студенти, які виявляють низький рівень суб'єктивного контролю, зазвичай позиціонують себе як нерішучих, залежних, егоїстичних, несамостійних, дратівливих. А студенти з високим рівнем суб'єктивного контролю вважають себе справедливими, самостійними, незалежними, рішучими, дружелюбними.

У дослідженні з'ясовано, що до засобів стимуляції творчої активності належать такі: розвиток допитливості, заохочення висловлювання оригінальних ідей, забезпечення можливостей для вправ і практики, забезпечення сприятливої атмосфери, надання студентам можливості активно ставити запитання, ухвалювати самостійні рішення [3].

Під час роботи нами запропоновано низку тренінгових вправ та розвиваючих завдань. Проведення тренінгових вправ із розвитку творчого підходу до діяльності свідчить про ефективність формування необхідних майбутнім керівникам практичних комунікативних умінь, розвиток пізнавальних інтересів і навичок управління. Варто зазначити, що розвивальні заходи з формування творчого потенціалу в студентів-менеджерів були успішно апробовані в Харківській державній академії культури.

Отже, можна зробити висновок про те, що розроблені нами розвивальні заходи з формування творчого потенціалу в майбутніх керівників реально сприяли підвищенню рівня підготовки майбутніх управлінців.

Висновки:

1. З'ясовано, що існує взаємозв'язок між творчим потенціалом керівника і якісним управлінням.
2. Виявлено, що управлінська діяльність висуває особливі вимоги до особистості керівника.
3. Підготовка майбутніх керівників до управлінської діяльності полягає у втіленні в навчальний процес нових розвиваючих завдань та тренінгових вправ.

Література:

1. Бандурка А., Бочарова С., Землянская Е. Психология управления. Харьков ; Симферополь : Фортуна-пресс ; Реноме. 2003. 338 с.
2. Карамушка Л. Психология освітнього менеджменту. Київ : Либідь. 2004. 424 с.
3. Коломінський Н. Психология менеджменту в освіті: Соціально-психологічний аспект. Київ : МАУП, 2000. 286 с.
4. Лукичева Л. Управление персоналом : учебное пособие. Москва : Омега-Л. 2004. 264 с.
5. Морозов А. Управленческая психология. Москва : Академический проект, 2003. 288 с.
6. Щокін Г. Практична психология менеджменту. Київ : Україна. 2001. 373 с.
7. Шепель В. Управленческая психология. Москва : Экономика. 1994. 240 с.
8. Шпалинский В. Социальная психология менеджмента. Харьков : ИВМО «ХК». 1998. 315 с.
9. Орбан-Лембрик Л. Психология управління. Івано-Франківськ : Плай. 2001. 695 с.
10. Богоявленская Д. Интеллектуальная активность как проблема творчества. Ростов-на-Дону : Феникс. 1993. 232с.
11. Боно Е. Серьезное творческое мышление. Минск : Поппури. 2005. 416 с.

Харций Е. Н., Виденеев И. А., Перевозная Т. А. Взаимосвязь творческих способностей с эффективностью управления

Статья посвящена исследованию компонентов личности, выявлению факторов творческого потенциала и их связи с эффективностью управления.

Актуализация потребности в творческой личности в период преобразования общества выдвигает вопрос о необходимости создания определенных условий для воспитания такой личности. Поэтому творческий подход в образовательном процессе при подготовке будущих руководителей имеет особое значение. Управлять – значит вести к успеху других, понимая под успехом реализуемую цель. Креативность в управленческой деятельности имеет особое значение для развития общества. Спрос на творческую личность в наше время очень большой. Креативные управленцы достигают больших успехов. Необходимо искать методы и способы развития креативности у будущих руководителей.

Ключевые слова: творческий компонент, подготовка к управленческой деятельности, творчество, креативный потенциал, эффективность управленческой деятельности.

Khartsii O. M., Videneiev I. O., Perevozna T. O. The relationship of creativity with management efficiency

The article is devoted to research of a component of the person are certain, identification of creative potential factors and their relation to management efficiency.

Updating creative person needs in terms of transformation of society raises questions about the need to create certain conditions for bringing such a person. So creativity in education in preparing future leaders is of particular importance. Manage means lead to the success of others, understanding the purpose of successfully implemented. Creativity in management is of particular importance for the development of our society. Demand for the creative person in our time is very high. Creative managers achieve greater success. It is necessary to look for methods and techniques of creativity in future leaders.

Key words: creative potential, efficiency of administrative activity, creative, creative component of person.